

Stem Jan Modaal beslist volgende verkiezingen

De PvdA zal bij de volgende verkiezingen minstens 38 percent van de stemmen moeten halen om ervoor te zorgen dat de huidige regeringspartijen, het CDA en de VVD, de meerderheid verliezen. Dat schrijft vandaag opinie-onderzoeker Maurice de Hond. Hij geeft in dit artikel per partij de mogelijkheden aan die hij reëel acht. Die mogelijkheden zijn de komende twaalf maanden het bepalend voor het gedrag van de politici.

Over een jaar zullen er in Nederland Tweede Kamerverkiezingen worden gehouden. En zoals altijd hebben dergelijke verkiezingen een grote invloed op de politieke gebeurtenissen in de periode daarvoor. Daar zullen de verkiezingen van mei 1986 geen uitzondering op vormen. Vooral omdat het reeds lang duidelijk is dat de essentiële vraag bij deze verkiezingen zal zijn of de huidige regeringscombinatie de meerderheid in zetels zal halen of niet.

Als het resultaat positief is voor CDA en VVD, dan is het vrijwel zeker dat deze combinatie gehandhaafd blijft en dat er dan een goede kans bestaat dat (zonder al te grote wijzigingen) het kabinet-Lubbers acht jaar regeringsverantwoordelijkheid draagt. Ook voor de PvdA ligt de taakstelling duidelijk: ervoor zorgdragen dat CDA en VVD de meerderheid niet krijgen en bij voorkeur ook de zogenaamde Staphorster variant onmogelijk maken.

Peilingen

De peilingen naar politieke voorkeur laten al maanden achtereen zien, dat de PvdA sterk op winst staat en dat de regeringspartijen ver van de gewenste 75 zetels af liggen. Cijfers die duidelijk invloed hebben op de positionering van de vele spelers op het Nederlandse politieke toneel.

De waarschuwingen dat peilingen nog geen verkiezingen zijn en dat het nog een jaar duurt voordat die verkiezingen worden gehouden, zijn volledig terecht. Maar het blijft interessant te speculeren wat het komende jaar electoraal zal gaan brengen. Niet op basis van een kristallen bol, maar gebaseerd op de geconstateerde ontwikkelingen tot dusverre en inschattingen van te verwachten processen.

Ik zal trachten in dit artikel per partij aan te geven welke electorale mogelijkheden er zijn en wat we ongeveer mogen verwachten. Uitdrukkelijk wil ik daarbij vermelden, dat het geen voorspellingen zijn over de uitslag van de verkiezingen, maar dat het vooral de bedoeling is politiek geïnteresseerden meer inzicht te geven in de electorale achtergronden van de politieke processen, die we de komende 12 maanden zullen zien.

Kleine partijen

Ik begin met de kleinere partijen. De drie christelijke partijen behaalden de laatste keer 6 zetels. Veel verschuivingen zijn er voor hen niet te verwachten. Slechts twee ontwikkelingen zouden deze partijen winst kunnen opleveren: de vermindering van het confessionele element binnen het CDA en een mogelijke lijstverbinding tussen de drie partijen (die vrijwel zeker een zetel extra zal opleveren).

Voor de vier kleine progressieve partijen is de situatie, na een periode van bloei in de jaren zestig en zeventig, nu minder rooskleurig. Bij vrijwel iedere verkiezing in die periode slaagde 1 of 2 van deze partijen erin een opvallend resultaat te boeken, meestal gebaseerd op een grote populariteit bij jonge kiezers. Dat gebeurde dan meestal hetzij door een opvallende nieuwe lijsttrekker (Van Mierlo, De Gaay Fortman, Terlouw) met grote steun van de media, hetzij door een bijzonder standpunt bij bepaalde issues, waarbij de PvdA zich minder uitgesproken opstelde.

De PPR en de CPN hebben eigenlijk al sinds 1974 geen goed verkiezingsresultaat geboekt. D'66 maakt voor de derde keer in haar bestaan een grote inzinking door, waarvan het de vraag is of zelfs Van Mierlo in staat zou zijn een ommekeer tot stand te brengen. Alleen de PSP is sinds 1977 bezig langzaam terrein terug te winnen.

Voor de Centrumpartij lijkt zich, na een electorale bloeiperiode in 1983 en 1984, een duidelijke terugval voor te doen. In latente vorm is de aanhang voor deze partij echter wel aanwezig en het is nog maar de vraag of in de weken voor de verkiezingen de politieke situatie niet zo ligt, dat Janmaat erin slaagt met tv-uitzendingen en andere publiciteit die aanhang weer manifest te maken.

Het CDA

Hoewel het CDA moeite heeft kiezers aan haar linkerkant vast te houden, ziet het er op dit moment niet naar uit dat de EVP voor die groep kiezers een duidelijk alternatief is. Slechts als men erin slaagt bepaalde krachten in dat veld te bundelen (bij voorbeeld Scholten en de groep ontevreden CNV'ers) heeft men enige kans op succes. Een aansprekende lijsttrekker is dan nodig om meer dan 2 zetels te kunnen halen.

De sleutelrol bij de verkiezingen in 1986 zal gespeeld worden door het CDA-electoraat van de afgelopen jaren. Drie processen zijn er aan de gang, die bepalend zullen zijn voor de totale verkiezingsuitslag. Deze processen zijn:

1. Het CDA slaagt er tot dusverre (nog) niet in niet-confessionele kiezers aan te trekken. Aangezien door demografische processen het aandeel confessionele kiezers onder het electoraat aan het afnemen is, neemt daarmee het kiezerspotentieel voor het CDA af.

2. Voor dat potentiële electoraat is er nog maar één duidelijke CDA-leider over en dat is Lubbers. Hoewel de minister-president bij een aanzienlijk deel van CDA- en VVD-electoraat goed ligt, lijkt dat veel meer een waardering te zijn voor Lubbers, de manager, dan Lubbers, de leider van een confessionele partij. Dat ontbreken van herkenningspunten op de confessionele dimensie (in tegenstelling tot bijvoorbeeld Van Agt) zou ertoe kunnen leiden dat met name traditionele CDA-kiezers uit de lagere inkomensgroepen op sociaal-economische gronden hun keuze doen, waardoor de PvdA een werkelijk alternatief wordt voor kiezers die tot een aantal jaren geleden deze partij niet overwoegen.

3. Het CDA is erin geslaagd om het verlies in de richting van de VVD tot staan te brengen. Ook hier is de positie van Lubbers voor verantwoordelijk, en het ontbreken van een vergelijkbare figuur bij de VVD.

Het is de vraag of het CDA erin slaagt een dussdanige strategie uit te stippelen, dat zowel de winst op de VVD wordt geëffectueerd als het verlies aan de linkerkant wordt geminimaliseerd. Daarbij moet in ogenschouw worden genomen dat de winst op de VVD van minder belang is voor de continuering van de huidige regeringscombinatie dan een minimalisatie van het verlies aan de linkerkant.

De VVD

De VVD bevindt zich op dit moment in de hoek waar de slagen vallen. Daarbij putten de liberalen moed uit de constatering, dat in het laatste jaar van het kabinet van Agt-Wiegel de situatie voor de VVD ook slecht was en er toch nog een gunstig verkiezingsresultaat werd behaald. De grote vraag is echter of zich in het komende jaar een vergelijkbare situatie als vijf jaar geleden zal aandienen.

Het verkiezingsresultaat in 1981 had twee belangrijke elementen: de lijsttrekker Wiegel en het inspelen op de angst voor de PvdA wederom in de regering („Een stem op Jan is een stem op Joop, stem daarom Hans”). Op dit moment is er geen politicus binnen de VVD, die de aantrekkingskracht heeft die Wiegel had (en nog heeft). De positie van Lubbers onder het VVD-electoraat is beter dan die van de belangrijke VVD-politici.

Daarbij lijkt het erop, dat de angst voor de PvdA minder manifest is onder de twijfelende kiezers dan in 1981. Een mogelijke opening voor de VVD zou echter wel eens kunnen zijn, dat naarmate de verkiezingen dichterbij zullen komen, politici van het CDA ook duidelijk zullen maken, dat hun partij een volgende regeringsperiode met de PvdA overweegt. Dat zou de VVD de kans geven campagne te voeren met het

punt, dat zij de enige partij is die het huidigekabinetsbeleid tot inzet van de verkiezing maakt, maar dat zal dan alleen effect kunnen hebben in de zetelverdeling tussen CDA en VVD en niet op het totaal van CDA en VVD bij elkaar.

De PvdA

De PvdA staat voor een moeilijke taak. Zelfs een record-uitslag van bijvoorbeeld 35 procent der stemmen (een winst van 5 procent ten opzichte van de vorige verkiezingen) zal vrijwel zeker te weinig zijn om ervoor te zorgen, dat CDA en VVD geen meerderheid behalen. Slechts bij een score van 38 procent kan de PvdA er zeker van zijn, dat CDA en VVD geen meerderheid zullen halen.

Al geruime tijd scoort de PvdA in de opiniepeilingen hoger dan deze grens van 38 procent. Scores van 42 procent worden zelfs regelmatig waargenomen. Dat is dan te danken aan het feit, dat de PvdA erin slaagt zijn eigen aanhang veel sterker aan zich te binden dan CDA en VVD dat kunnen. Van degenen die opgeven in 1982 PvdA-gestemd te hebben, zegt bijna 90 procent het nu weer te zullen doen. Bij CDA en VVD ligt dat cijfer tussen de 60 en 70 procent. Tevens wint de PvdA van CDA en VVD en van de meeste kleine progressieve partijen. Ook onder de nieuwe kiezers ligt de PvdA op dit moment goed.

Angst

Maar terecht heerst bij de PvdA de angst dat een dergelijke situatie niet nog een jaar gehandhaafd kan blijven en dat bij de verkiezingen toch nog een tegenvaller volgt. De kans is namelijk niet denkbeeldig, dat die kiezers, die nu nog zeggen „Ik heb CDA of VVD gestemd en nu weet ik niet wat ik zou gaan stemmen”, in het stemhokje toch hun oude voorkeur laten prefereren boven een nieuw avontuur. Hoe sterker daarbij

door CDA en VVD ingespeeld kan worden op de latent aanwezige angst voor radicale elementen binnen het socialisme, hoe eerder die kiezers terug zullen vallen op hun oude keuzes. En als dat zou gebeuren dan is de score van 38 procent voor de PvdA vrijwel onhaalbaar.

Het is nu al duidelijk dat dit deel van het electoraat een doorslaggevende rol zal spelen bij de aanstaande verkiezingen. Het zijn met name de personen uit de lagere inkomensgroepen, die in het verleden CDA of VVD stemden, die ervoor zullen zorgen dat CDA en VVD een meerderheid zullen behalen of niet.

Johannes Modaal

De politieke bewegingen van de grote partijen zullen zich dan ook met name op Johannes Modaal gaan richten. De gemeenteraadsverkiezingen medio maart 1986 zullen voor de partijen ongetwijfeld een toetssteen worden van ieders electorale positie. En het valt te verwachten dat de uitslag van die verkiezingen gevolgen zal hebben voor de wijze waarop de campagnes daarna worden gevoerd.

Tot slot vraag ik aandacht voor twee groepen „nieuwe” kiezers, die duidelijk invloed zullen hebben op het resultaat. In de eerste plaats die kiezers die in 1982 nog niet kiesgerechtigd waren, omdat ze jonger dan 18 jaar waren. Deze groep omvat bijna een miljoen kiezers en vormt daarmee bijna 10 procent van het electoraat. Als deze groep in grote mate opkomt, dan zal haar keuze wel eens bepalend kunnen zijn voor het eindresultaat. De tweede groep is het in het buitenland woonachtige electoraat. Ook hun mate van „opkomst” zal een beslissende rol kunnen spelen bij de vraag of CDA en VVD te zamen de meerderheid behouden of niet.

MAURICE DE HOND